

PRACE NAUKOWE

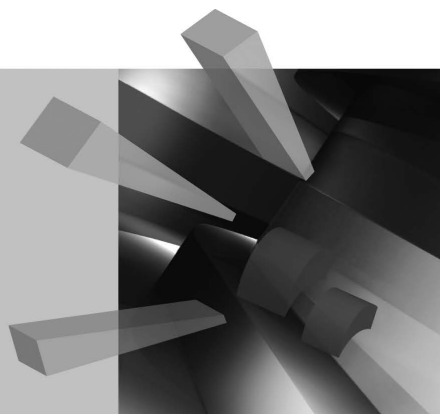
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

265

Orientacja na wyniki we współczesnej gospodarce

Redaktorzy naukowi

Tadeusz Borys

Piotr Rogala

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Witold Biały, Marek Bugdol, Joanna Ejdys, Piotr Grudowski,
Jan Jasiczak, Piotr Jedynek, Krystyna Lisiecka, Alina Matuszak-Flejszman,
Franciszek Mroczo, Bazyl Poskrobko, Piotr Przybyłowski, Tadeusz Sikora,
Elżbieta Skrzypek, Katarzyna Szczepańska, Stanisław Tkaczyk,
Maciej Urbaniak, Tadeusz Wawak, Małgorzata Wiśniewska,
Leszek Woźniak, Zofia Zymonik

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kożuchowska, Barbara Majewska

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-203-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Anna Baraniecka , Konflikt celów w przedsiębiorstwie – identyfikacja, konsekwencje i sposoby eliminowania.....	11
Tomasz Brzozowski , Przegląd zarządzania a orientacja na wyniki	31
Marek Bugdol , Zaufanie jako wynik działalności organizacji	40
Joanna Cackowska, Katarzyna Szczepańska , Perspektywy satysfakcji nauczycieli	54
Małgorzata Chojnacka , Kryteria i metody oceny jakości obsługi klienta w wybranych przedsiębiorstwach transportu miejskiego	65
Marta Chudykowska , Wybrane problemy budowy i wdrażania zrównoważonej karty wyników w szpitalu.....	77
Sylwia Dziedzic , Analiza poziomu satysfakcji absolwentów Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej	90
Zenon Foltynowicz, Marta Purol , Doskonalenie procesu zarządzania strategicznego zorientowanego na wyniki na przykładzie Wydziału Towaroznawstwa Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu	102
Bartosz Fortuński , „Wyniki” proekologicznego podejścia do energetyki w Unii Europejskiej w oparciu o model EFQM	113
Barbara Fura , Wpływ systemu zarządzania środowiskowego na wyniki przedsiębiorstw województwa podkarpackiego.....	126
Tomasz Greber , Kwantyfikacja wyników auditów trzeciej strony.....	136
Piotr Grudowski, Jacek Matusiak , Wybrane aspekty oceny satysfakcji i lojalności klientów i pracowników.....	144
Rafał Haffer , Systemy pomiaru wyników działalności polskich przedsiębiorstw i ich wpływ na osiągnięte wyniki.....	156
Liliana Hawrysz, Katarzyna Hys , Klient i jego satysfakcja w usługach administracji publicznej	172
Zbigniew Klos, Krzysztof Koper , Wybrane aspekty analizy orientacji na wynik w przedsiębiorstwach sektora spożywczego.....	184
Elżbieta Krodkiewska-Skoczylas, Grażyna Żarlicka , Zarządzanie procesowe stymulatorem doskonalenia wyników działalności organizacji publicznej.....	194
Marta Kusterka-Jefmańska, Bartłomiej Jefmański , Determinanty satysfakcji klientów z usług jednostek administracji publicznej – na przykładzie Urzędu Miasta w Dzierżonowie	208
Andrzej Kwintowski , Porównanie wybranych narzędzi związanych z postępowaniem z wyrobem niezgodnym.....	220

Krystyna Lisiecka, Łukasz Pajor , Proekologiczne zarządzanie przedsiębiorstwem – wyniki badań	229
Agata Lulewicz-Sas , Raportowanie działalności społecznie odpowiedzialnej przedsiębiorstw	245
Ewa Łosiewicz-Dniestrzańska , Pomiar jakości procesu realizacji usługi bankowej	260
Katarzyna Midor, Witold Biały , Wyniki badań oczekiwań i satysfakcji klientów uczelni wyższej z obszaru województwa śląskiego	271
Agnieszka Panasiewicz , Metodyka zarządzania ryzykiem zgodna ze standardem ISO 31000	282
Barbara Pytko , Doskonalenie zarządzania publicznego z wykorzystaniem wyników analizy przemian jakościowych	294
Paweł Rumniak , Kierunki rozwoju raportowania wewnętrznego przedsiębiorstwa.....	308
Renata Sosnowska-Noworól, Zdzisław Woźniak , Sformalizowany system – skuteczny instrument zarządzania czy hamulec rozwoju?	319
Barbara Sujak-Cyruł, Sylwia Dudziak-Kamieniarz , Edukacyjna wartość dodana a orientacja na wyniki – doniesienie z badań ankietowych	336
Maciej Urbaniak , Formy wstępnej oceny dostawców – wyniki badań.....	357
Izabela Witczak , Poprawa skuteczności i efektywności usług zdrowotnych w szpitalach poprzez wdrażanie standardów akredytacyjnych – analiza polskich i międzynarodowych doświadczeń	365
Marian Woźniak , Wykorzystanie Modelu Doskonałości EFQM do analizy żywotności gmin wiejskich na przykładzie wybranych gmin województwa podkarpackiego.....	374
Grażyna Paulina Wójcik , Wpływ systemów zarządzania na efektywność przedsiębiorstwa energetycznego	390
Sabina Zaremba-Warnke , Znaczenie ekotestów dla zapewnienia satysfakcji proekologicznym klientom	404
Anetta Zielińska , Metody wyceny obszarów przyrodniczo cennych	414

Summaries

Anna Baraniecka , The aim conflict in an enterprise – identification, consequences and ways of elimination.....	30
Tomasz Brzozowski , Management review vs. results orientation	39
Marek Bugdol , Trust as a result of an organization's activities	53
Joanna Cackowska, Katarzyna Szczepańska , Perspectives of teachers' satisfaction	64
Małgorzata Chojnacka , Criteria and methods of appraisal of quality of customer service in chosen enterprises of municipal transportation	76

Marta Chudykowska , Chosen aspects of designing and implementing the balanced scorecard in a hospital	89
Sylwia Dziedzic , Analysis of satisfaction level of the graduates of Faculty of Management at Rzeszów University of Technology	101
Zenon Foltynowicz, Marta Purol , Improving result-oriented strategic management – the case of commodity Science Faculty of the Poznań University of Economics	112
Bartosz Fortuński , „Results” of environmental approach towards European Union energy policy in the EFQM model.....	125
Barbara Fura , Influence of ISO 14001 system adoption on the performance of the Podkarpackie Voivodeship enterprises	134
Tomasz Greber , Quantification of results of third party audits	143
Piotr Grudowski, Jacek Matusiak , Selected aspects of the satisfaction and loyalty of customers and employees.....	154
Rafał Haffer , Performance measurement systems and their impact on results achieved by Polish companies	171
Liliana Hawrysz, Katarzyna Hys , Client and his satisfaction in public administration services.....	183
Zbigniew Kłos, Krzysztof Koper , Selected aspects of orientation analysis on results in food sector companies.....	193
Elżbieta Krodkiewska-Skoczylas, Grażyna Żarlicka , Process management as a stimulator for improving the results of public organization performance.....	207
Marta Kusterka-Jefmańska, Bartłomiej Jefmański , Determinants of customer satisfaction with public administration units services – the example of the municipal office of Dzierżoniów	218
Andrzej Kwintowski , Comparison of selected tools used in the control of a nonconforming product	228
Krystyna Lisiecka, Łukasz Pajor , Environment-friendly management – study findings	244
Agata Lulewicz-Sas , Reporting of socially responsible business.....	259
Ewa Łosiewicz-Dniestrzańska , Quality measurement of the banking service process	270
Katarzyna Midor, Witold Biały , Research results of expectations and satisfaction of clients of higher education institution in the Silesian Voivodeship region	281
Agnieszka Panasiewicz , Risk management methodology in accordance with ISO 31000 standard	293
Barbara Pytko , Public management improvement with the applience of analysis results of quality changes.....	307
Paweł Rumniak , Directions of changes and development of internal report systems	318

Renata Sosnowska-Noworól, Zdzisław Woźniak, A formalised system – an effective tool or an impediment?	335
Barbara Sujak-Cyrul, Sylwia Dudziak-Kamieniarz, Educational value added and focus on results – report from survey study	356
Maciej Urbaniak, Forms of a preliminary evaluation on suppliers – studies results.....	364
Izabela Witczak, Improving efficiency and effectiveness of health care in hospitals through the implementation of accreditation standards (The analysis of Polish and international experience).....	373
Marian Woźniak, The application of EFQM Quality Model for food analysis in rural communities on the example of Podkarpackie Voivodeship communities	389
Grażyna Paulina Wójcik, Impact of management on the effectiveness of power industry	403
Sabina Zaremba-Warnke, Eco-tests importance to ensure environmentally conscious customers satisfaction	413
Anetta Zielińska, Evaluation methods of naturally valuable areas	423

Anetta Zielińska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mail: Anetta.Zielinska@ue.wroc.pl

KONCEPCJA WYCENY OBSZARÓW PRZYRODNICZO CENNYCH

Streszczenie: Wycena komponentów środowiska przyrodniczego służy często ustaleniu strat środowiskowych w pieniądzu. Wycena wartości obszarów przyrodniczo cennych powinna być oparta na rzetelnych metodach i technikach waloryzacji tych obszarów. Istnieją różne metody przeprowadzenia ogólnej oceny wartości obszarów przyrodniczo cennych. Do najczęściej stosowanych zalicza się: (1) metodę kosztów podróży, (2) metodę nakładów prewencyjnych, (3) koncepcję minimalnego standardu bezpieczeństwa. W artykule przedstawione zostały wybrane problemy dotyczące wyceny elementów oraz komponentów obszarów przyrodniczo cennych.

Słowa kluczowe: metody wyceny, obszary przyrodniczo cenne.

1. Wstęp

Środowisko przyrodnicze na co dzień dostarcza nam wielu wartości, a jednak zwykle omija rynki, nie podlega wycenie i unika oszacowań. Ten brak wyceny, jak się okazuje, jest główną przyczyną widocznej degradacji ekosystemów i utraty różnorodności biologicznej. Należy dowiedzieć, że ochrona ekosystemów i różnorodności biologicznej jest ekonomiczną koniecznością [*Ekonomia ekosystemów...* 2008, s. 4].

Należy odnotować coraz większe zainteresowanie zagadnieniem wyceny obszarów przyrodniczo cennych. Wynika to z szerszego podejścia do: internalizacji środowiskowych efektów zewnętrznych (kosztów zewnętrznych), wartościowania zdolności asymilacyjnej ekosystemów i ich walorów estetyczno-kulturowych, oceny strat związanych z wymieraniem gatunków roślin i zwierząt.

Za obszary przyrodniczo cenne uznaje się [Zielińska 2010]:

- 1) formy ochrony obszarowej obejmujące: parki narodowe i rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu i obszary Natura 2000,
- 2) formy ochrony indywidualnej obejmujące: pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,
- 3) formy ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów,
- 4) ogrody botaniczne, ogrody zoologiczne oraz ośrodki rehabilitacji zwierząt,

- 5) tereny zieleni i zadrzewienia
- 6) oraz dodatkowo poza formą prawną:
- 7) tereny ochrony zieleni komunalnej.

W tabeli 1 zostały przedstawione wielkości powierzchni, jakie zajmują obszary prawnie chronione w Polsce. Bez wyszczególnienia terenów zajmowanych przez Natura 2000, gdyż w większości pokrywa się ona ze wszystkimi parkami narodowymi, częścią parków krajobrazowych oraz z innymi formami ochrony przyrody.

Tabela 1. Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w Polsce w okresie 1990–2010^a

Forma ochrony przyrody	1990	1995	2000	2005	2010	
	[w tys. ha]					udział w ogólnej powierzchni kraju [%]
Parki narodowe	165,9	270,1	306,5	317,2	314,5	1,0
Rezerваты przyrody	117,0	121,3	148,7	165,2	164,2	0,5
Parki krajobrazowe ^b	1 215,4	1930,8	2 446,9	2 516,9	2 529,0 ^e	8,1
Obszary chronionego krajobrazu ^b	4 574,8	5782,7	7 137,7	7 044,5	6 990,0 ^{ef}	22,3
Pozostałe formy ^c	brak	41,2	124,0	132,1	145,4	0,5
Ogółem	6 073,1	8146,1	10 163,8	10 175,9	10 143,1	32,4

^a Od 2005 r. łącznie z tą częścią obszarów sieci Natura 2000, która mieści się w granicach obszarów prawnie chronionych. ^b Do 1994 r. dane powiększone o powierzchnię rezerwatów przyrody położonych na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu, od 1995 r. bez rezerwatów przyrody, aby wyeliminować podwójne liczenie tej samej powierzchni (dotyczyło to ok. 1% powierzchni obszarów prawnie chronionych). ^c Stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. ^d Łącznie z rezerwatami przyrody i innymi formami ochrony przyrody położonymi na ich terenie. ^e Bez pozostałych form ochrony przyrody – patrz pkt d. ^f Bez czterech obszarów chronionego krajobrazu województwa podkarpackiego o łącznej powierzchni 56 006,6 ha, gdyż nie został uregulowany ich stan prawny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ochrona środowiska... 2009, s. 284; Ochrona środowiska... 2011, s. 280].

Niewątpliwie główną funkcją obszarów przyrodniczo cennych jest ochrona zasobów przyrody, której to funkcji musi być podporządkowana wszelka inna działalność gospodarcza i pozagospodarcza. Efektywne gospodarowanie na obszarach przyrodniczo cennych jest możliwe pod warunkiem, że nastąpi ściśle powiązanie funkcji gospodarczo-społecznych ze środowiskiem przyrodniczym w taki sposób, aby nie doprowadzić do utraty potencjału tego środowiska i zgromadzonego w jego ramach kapitału naturalnego.

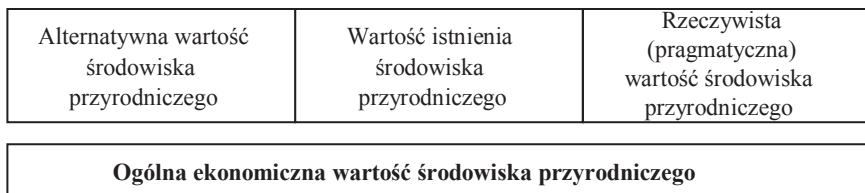
Wycena komponentów środowiska przyrodniczego od dłuższego czasu nabiera coraz większego znaczenia. Procedura wyceny obszarów przyrodniczo cennych jest niezmiernie istotna w podejmowaniu decyzji ekonomicznych, decyzje te wykorzystują dwa zasadnicze kryteria: korzyści i koszty. Kryterium korzyści ma w fazie

podejmowania decyzji charakter oczekiwanych (potencjalnych) korzyści. Natomiast nakłady (koszty) mogą być wielkościami faktycznymi, rzeczywistymi, niezbędnymi do zrealizowania wybranej decyzji, lub potencjalnymi, związanymi z każdą możliwością do realizacji alternatywy.

Celem artykułu jest zaprezentowanie koncepcji wyceny obszarów przyrodniczo cennych.

2. Istota wartości i wyceny

Problemy wartości i wyceny należą do najważniejszych i najbardziej interesujących zagadnień teorii ekonomii i jej praktycznych zastosowań. Rozróżnia się w niej wartość istnienia, rzeczywistą wartość użytkową środowiska oraz alternatywną wartość środowiska przyrodniczego (rys. 1).

Rys. 1. Składniki ogólnej wartości ekonomicznej środowiska przyrodniczego

Źródło: opracowanie własne.

P. Johansson zauważył, że „nawet jeżeli dana jednostka nie jest konsumentem zasobów środowiska [...], może ona przywiązywać określoną wagę do jego wartości oraz istniejących dóbr. Może również czerpać satysfakcję z samego tylko faktu istnienia owych dóbr i ich dostępności dla ludzi żyjących obecnie lub w przyszłości” (szerzej [Johansson 1990, s. 34–50]). Taką formę wartości można nazwać wartością istnienia. Jest to zatem forma wartości bezpośrednio powiązana z jednostkowym systemem aksjologicznym każdego człowieka.

Alternatywną wartość środowiska przyrodniczego możemy zdefiniować jako swoistą gotowość do ponoszenia określonych kosztów ochrony środowiska, z uwzględnieniem prawdopodobieństwa korzystania z jego zasobów przez innych użytkowników w przyszłości [Pearce i in. 1989, s. 51–81]. Ta forma wartości ma bardziej międzyludzki charakter i wyraża relacje pomiędzy człowiekiem a jego otoczeniem, a na jej podstawie można rozwijać akceptację oraz praktyczną realizację zasad sprawiedliwości wewnątrzgeneracyjnej i sprawiedliwości międzygeneracyjnej.

Rzeczywista wartość użytkowa środowiska przyrodniczego istnieje dla tych użytkowników, którzy wykorzystują w swojej działalności produkcyjnej lub konsumpcyjnej poszczególne jego komponenty oraz elementy.

Zsumowanie tych trzech rodzajów wartości daje ogólną wartość ekonomiczną środowiska przyrodniczego. Na jej podstawie podejmuje się zagadnienie waloryzacji elementów i komponentów środowiska przyrodniczego. Jest to oczywiście podejście o charakterze statycznym. Jak zauważa A. Woś: „Jeżeli zasób nie ma ceny, nie znaczy to, że nie ma wartości” [1995, s. 103].

W artykule R. Costanza i innych [1997, s. 253–260] dokonano oceny całkowitej wartości ekonomicznej wszystkich usług produkowanych przez ekosystemy Ziemi. Punktem wyjścia były istniejące wcześniej oceny produkcji (na hektar) każdej usługi dla każdego typu ekosystemu oraz przybliżone „ceny” usług, wynikające z tzw. chęci do płacenia. Tak otrzymane wartości zsumowano dla wszystkich usług, typów ekosystemów i zajętej przez nie powierzchni.

Istotną wartość stanowią „usługi” dostarczane przez ekosystemy. Zdrowa żywność, którą jemy, woda, którą pijemy, naturalne paliwa czy naturalne włókna to bezpośrednie korzyści z przyrody. Ponadto wykorzystujemy inne „dary natury” będące rezultatem skomplikowanych procesów i interakcji, takich jak: tworzenie gleb, neutralizacja zanieczyszczeń, ochrona przed żywiołami (np. wichury, powodzie) oraz stabilizacja klimatu Ziemi. Usługi ekosystemowe to wszystkie dobra i usługi natury, które są ważne dla życia człowieka.

Usługi ekosystemowe podzielono na [Milenijna Syntetyczna... 2005]:

1) usługi wspomagające – niezbędne do funkcjonowania innych usług ekosystemowych (np. procesy glebotwórcze, fotosynteza, produkcja pierwotna, krążenie materii, obieg pierwiastków);

2) usługi zaopatrzeniowe – produkty uzyskane z ekosystemów (np. żywność, paliwa, włókna, zasoby genetyczne, substancje biochemiczne, naturalne farmaceutyki, zasoby wody, zasoby surowców naturalnych na potrzeby sztuki, kultury, np. drewno do wyrobu zdobień, rzeźb itp.);

3) usługi regulacyjne – korzyści uzyskane z regulacji lub kontroli procesów wewnątrz ekosystemów i pomiędzy nimi (np. regulacja jakości powietrza, regulacja klimatu, regulacja jakości wody, oczyszczanie wody, kontrola erozji, łagodzenie skutków klęsk żywiołowych, kontrola zanieczyszczeń, proces zapylania);

4) usługi kulturowe – korzyści niematerialne uzyskane z ekosystemów (np. wartość poznawcza, rekreacyjna, refleksyjna, doznania estetyczne i wzbogacenie duchowe).

Waloryzacja ekonomiczna środowiska to przypisanie pieniężnej wartości dobrom i usługom dostarczonym przez środowisko przyrodnicze. To również określenie pieniężnej wartości poprawy fizycznej jakości środowiska wskutek podjęcia lub zaniechania działań (ochrony). Przypisywanie wartości ekonomicznej zasobom i walorom przyrodniczym wiąże się z równorzędnym traktowaniem kapitału pracy i środowiska przyrodniczego, ponieważ dobra i usługi środowiskowe nie są zazwyczaj przedmiotem transakcji rynkowych i ich wartość nie jest ujawniana za pośrednictwem cen rynkowych. Ekonomia środowiska wypracowała metody szacowania tej wartości na podstawie obserwacji fizycznych i behawioralnych związków po-

między wskaźnikami jakości środowiska a mierzalnymi skutkami dla zdrowia, produktywności oraz stanu zasobów [Peszko i in. s. 27].

Wycena obszarów przyrodniczo cennych niesie ze sobą wiele zasadniczych zagadnień. Po pierwsze, wymaga ona z jednej strony bardzo precyzyjnej i kompleksowej informacji o oddziaływaniach na te obszary (na florę, faunę, ekosystemy, bioróżnorodność, krajobraz), a z drugiej o ich skutkach ekonomicznych, zdrowotnych i przyrodniczych. Po drugie, należy rozpoznać wielkość posiadanych zasobów środowiskowych na obszarach przyrodniczo cennych. Nasz system statystyki społeczno-ekonomicznej nie dostarcza w żadnym z tych wymiarów wystarczającej i wiarygodnej informacji. Trudne do sprecyzowania są straty związane z degradacją krajobrazu, utratą elementów społeczno-kulturowych społeczności lokalnej. Jak określić korzyści efektów estetyczno-wypoczynkowych czy pojemność asymilacyjną obszarów przyrodniczo cennych? Dodatkowo nie ma właściwych i kompletnych informacji w zakresie zasobów przyrodniczych. Niewiele gmin w Polsce przeprowadziło inwentaryzację przyrodniczą. Czy można zatem precyzyjnie wycenić wartość obszarów przyrodniczo cennych, skoro do końca nie wiemy, co posiadamy, co tracimy i dlaczego?

3. Klasyfikacja metod wyceny

Wycena komponentów środowiska przyrodniczego służy często ustaleniu strat środowiskowych w pieniądzu. Trudno jest nadać wartość pieniężną wielu elementom i komponentom środowiska przyrodniczego. Miary pieniężne wyrażają w jasny i bezpośredni sposób stopień społecznego zaangażowania w problem środowiska oraz gotowość członków społeczeństwa do zapłacenia za dobro środowiskowe, czyli mierzą intensywność społecznych preferencji i stopień zaangażowania w problemy środowiskowe.

Oceny ogólnej wartości środowiska przyrodniczego, zwłaszcza wartości użytkowej, można dokonać za pomocą różnych metod. Do najczęściej stosowanych metod wyceny środowiska przyrodniczego zalicza się (szerzej [Becla i in. 2012]):

1. Metody bezpośrednie:
 - metoda wyceny warunkowej (metoda deklarowanych preferencji),
 - metoda kosztów podróży.
2. Metody pośrednie:
 - metody hedoniczne (metoda cen hedonicznych, metoda płac hedonicznych),
 - metody kapitału ludzkiego (metoda kosztu choroby, metoda funkcji produkcji zdrowia),
 - metoda efektów produkcyjnych,
 - metoda nakładów prewencyjnych (metoda kompensacyjna) i kosztów restytucji (metoda odtworzeniowa),
 - koncepcja minimalnego standardu bezpieczeństwa.

W jakim stopniu metody te są użyteczne? To bardzo złożony problem. Sama wycena niesie ze sobą wiele zasadniczych zagadnień. Podejmując się jej, musimy odpowiedzieć na kilka pytań. Po pierwsze, po co jest ona wykonywana? Pod drugie, jaka ma być jej dokładność (precyzja obliczeń)? Po trzecie, ile badania mają kosztować?

Odpowiedź na pierwsze pytanie łączy się bezpośrednio z polityką ekologiczną realizowaną w kraju, a właściwie z jej celami. Jeżeli wiązka celów polityki ekologicznej, czy szerzej środowiskowej, jest skierowana na poprawę jakości środowiska przyrodniczego i ograniczenie antropogennych wpływów, to zasadność wyceny nie pozostawia wątpliwości. Jeżeli nie ma ona dostatecznej rangi i jest obliczona jedynie na krótkookresowe, doraźne efekty polityczne, to zasadność wykonywania złożonych i kosztownych wycen środowiskowych pozbawiona jest sensu. Choć być może niezupełnie. Gdyby waloryzacja dostarczyła wiarygodnych argumentów, pokazujących, jak duże straty ponosi gospodarka i społeczeństwo w wyniku degradacji środowiska, być może umożliwiłoby to nadanie polityce ekologicznej (środowiskowej) odpowiedniego znaczenia i przyczyniłoby się do osiągnięcia odpowiedniej skuteczności przedsięwzięć ochronnych. Pytania drugie i trzecie są ściśle powiązane. Istnieje bezpośrednia zależność między dokładnością badań a ich kosztami. Im badania dokładniejsze, tym wyższe koszty muszą być poniesione. Dokładność badań wymaga odpowiednio szerokiego zestawu informacji, ich precyzyjności, jak również znacznie szerszego zakresu analizy. Waloryzacja jest tym dokładniejsza, im mniej efektów oddziaływań człowieka na środowisko znajdzie się poza nią. Nie jest to sprawa łatwa z metodologicznego punktu widzenia. Jak bowiem dowodzą dotychczasowe doświadczenia, wiele zależności pomiędzy eksploatacją zasobów przyrodniczych a zanieczyszczeniem środowiska wcale nie jest jednoznacznych. Pewne oddziaływania przenoszą się poprzez łańcuchy ekologiczne (łańcuchy żywnościowe, obiegi pierwiastków i substancji w przyrodzie), inne kumulują się w sposób bardzo skomplikowany, a niektóre efekty są przy obecnym stanie wiedzy w ogóle nierozpoznane. To bardzo utrudnia waloryzację [Zielińska 2011, s. 414].

Do oceny wartości usług ekosystemowych, np. regulacyjnych, najważniejsze jest stosowanie pośredniej oceny rynkowej (metody kosztów zastępczych). Usługi wspomagające należy oceniać na podstawie bezpośrednich cen rynkowych (tj. wydatków na ochronę przyrody i kształtowanie siedlisk), natomiast usługi zaopatrzeniowe – również na podstawie bezpośrednich cen rynkowych. Do oceny usług kulturowych najważniejsze są metody kosztów podróży oraz metoda cen hedonicznych. W zasadzie każdą funkcję ekosystemu i usługi ekosystemowe można ocenić z punktu widzenia ludzkich preferencji i wyrazić w kategoriach monetarnych [de Groot i in. 2002, s. 393–408].

Złożoność oddziaływań wywiera określony wpływ na precyzyjność stosowanych metod i narzędzi waloryzacji. Trudno oczekiwać, że w sytuacji braku dostatecznej informacji i wiedzy na temat oddziaływań środowiskowych uda się wypra-

cować dokładne, bezdyskusyjne (jeżeli takie w ogóle w nauce mogą istnieć) metody pozwalające z niewielkim błędem oszacować wielkość strat środowiskowych.

4. Koncepcja wyceny obszarów przyrodniczo cennych

Przeprowadzenie waloryzacji obszarów przyrodniczo cennych jest niezmiernie trudne. Różnorodność form należących do tych obszarów sprawia, że stworzenie jednej uniwersalnej metody wyceny może być nierealne, trudne do zastosowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, dlatego też należy skonstruować jak najbardziej praktyczną koncepcję wyceny obszarów przyrodniczo cennych.

Koncepcja taka powinna wykorzystywać zastosowanie kilku wybranych metod wyceny, takich jak: metoda kosztów podróży, metoda nakładów prewencyjnych oraz koncepcja minimalnego standardu bezpieczeństwa. Realizacja powinna odbywać się w dwóch etapach:

- 1) wywiad bezpośredni (badania ankietowe) oraz
- 2) pozyskanie informacji (danych) z bezpośrednich źródeł.

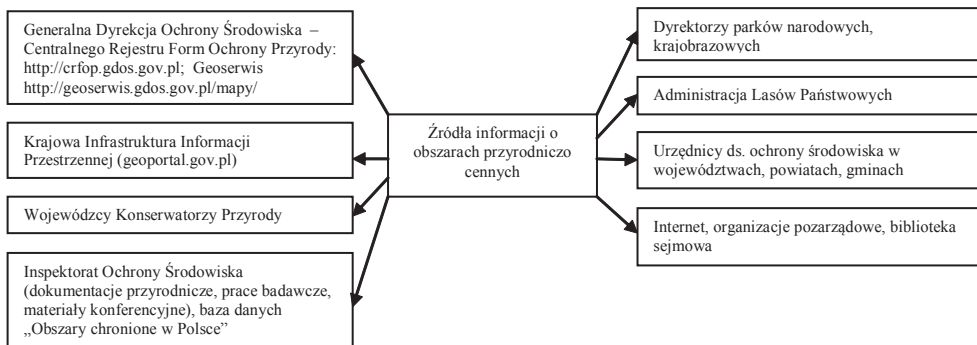
Ankieta służąca do wyceny obszarów przyrodniczo cennych powinna wykorzystywać odpowiednie zagadnienia tematyczne z trzech wymienionych metod wyceny. Z metody kosztów podróży należy wykorzystywać badania służące do wyceny publicznych miejsc na obszarach przyrodniczo cennych atrakcyjnych turystycznie i rekreacyjnych, które są dostępne za minimalną opłatę lub bezpłatnych. Pytania będą dotyczyły kosztów:

- podróży (dojazdu do danego obszaru przyrodniczo cennego w obie strony),
- ewentualnych noclegów (infrastruktura hotelowa na terenie omawianych obszarów),
- wyżywienia (infrastruktura gastronomiczna na tych terenach),
- wypożyczenia sprzętu,
- opłaty klimatycznej za przebywanie na terenie obszaru przyrodniczo cennego.

Dodatkowo powinny pojawić się pytania dotyczące czasu dojazdu do miejsca, zmiany jakości obszaru, czyli zmiany częstotliwości odwiedzin obszaru przyrodniczo cennego (w wyniku np. degradacji roślin, zwierząt, krajobrazu lub utworzenia nowego obszaru będącego atrakcją turystyczną). Na podstawie wyników tej części ankiety mogą zostać wyznaczone krzywe popytu na usługi rekreacyjno-turystyczne występujące na obszarach przyrodniczo cennych.

Dalsza część ankiety będzie dotyczyła metody nakładów prewencyjnych, a dokładnie gotowości płatniczej respondenta do powstrzymania negatywnego wpływu antropopresji na obszar przyrodniczo cenny. Natomiast pytania z zakresu koncepcji minimalnego standardu bezpieczeństwa będą się odnosiły do oszacowania rzeczywistych kosztów efektywnej ochrony zagrożonych gatunków roślin i zwierząt oraz ekosystemów przed negatywnym wpływem antropopresji na obszar przyrodniczo cenny. Przyczyni się to między innymi do oceny przedsięwzięć chroniących elementy obszaru przyrodniczo cennego.

W drugiej część koncepcji wyceny obszaru przyrodniczo cennego należy zastosować metody nakładów przewencyjnych w celu pozyskania informacji z bezpośrednich obserwacji rzeczywistych wydatków przeznaczonych na funkcjonowanie obszaru przyrodniczo cennego (np. roczniki statystyczne, Ministerstwo Środowiska, dyrektorzy regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, wojewódzcy konserwatorzy przyrody, administracja Lasów Państwowych, dyrektorzy parków narodowych i krajobrazowych, Inspektorat Ochrony Środowiska, internetowe bazy danych) (rys. 2). Pozyskane informacje wykorzystane zostaną do budowy wskaźników zrównoważonego rozwoju dla obszarów przyrodniczo cennych. Następnie wskaźniki te zostaną w dalszym etapie przeanalizowane przy wykorzystaniu wielowymiarowych badań statystycznych pod kątem realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju na obszarach przyrodniczo cennych.

Rys. 2. Źródło danych o obszarach chronionych i przyrodniczo cennych w Polsce

Źródło: [Zielińska (w druku)].

Powyższa koncepcja waloryzacji obszarów przyrodniczo cennych będzie istotnym źródłem informacji nie tylko dla zarządcy obszaru przyrodniczo cennego, ale również dla władz lokalnych, regionalnych i właścicieli biznesu (np. bazy turystycznej, centrów turystycznych).

5. Podsumowanie

Dzięki realizacji w praktyce koncepcji wyceny obszarów przyrodniczo cennych możliwe będzie podjęcie lub zaniechanie określonych czynności, które przyczynią się w konsekwencji do zminimalizowania lub wyeliminowania negatywnego wpływu antropopresji na obszary przyrodniczo cenne. Korzyści płynące z przeprowadzenia takiej wyceny to z pewnością:

- wiedza o całkowitej wartości obszaru,
- chęć zachowania wycenionych elementów środowiska przyrodniczego, np. walorów turystycznych i rekreacyjnych,

- ukazanie wpływu na warunki życia społeczności lokalnej, zwiększenie zdolności kreatywnej tej społeczności, co przełoży się na wzrost ich dobrobytu (potencjał tkwiący w ekologizacji działalności społeczno-gospodarczej) i stanu zdrowotnego (ograniczenie zanieczyszczeń, właściwy klimat akustyczny),
- zachowanie walorów krajobrazowych, co wpływa na kształtowanie się poczucia piękna u poszczególnych osób przebywających na obszarze przyrodniczo cennym (piękno krajobrazu, przeżycia estetyczne),
- zachowanie walorów etycznych, a zwłaszcza wzrost poczucia więzi z przyrodążywioną, prowadzącą w pewnych sytuacjach do sakralizacji elementów środowiska przyrodniczego (wzruszenia emocjonalne).

Koncepcja waloryzacji obszarów przyrodniczo cennych może znaleźć szerokie zastosowanie, np. efektywność ekonomiczna w kontekście problemu sprawiedliwości. Przedstawicielom ekonomii dobrobytu udało się pokazać, że efektywność i sprawiedliwość nie muszą być sprzeczne, jeżeli wystąpią odszkodowania oraz odpowiednia redystrybucja korzyści, może to zwiększyć poziom dobrobytu społecznego, przybliżając gospodarkę do stanu optimum Pareto. To ukazuje, że wycena obszarów przyrodniczo cennych wpłynie na ekonomię, praktykę przedsiębiorcy kapitalistycznego oraz sposoby podejmowania decyzji.

Literatura

- Becla A., Czaja S., Zielińska A., *Analiza kosztów-korzyści w wycenie środowiska przyrodniczego*, Difin, Warszawa 2012.
- Costanza R., d'Arge R., de Groot R., Farber S., Grasso M., Hannon B., Limburg K., Naeem S., O'Neill R.V., Paruelo J., Raskin R.G., Sutton P., van den Belt M., *The value of the world's ecosystem services and natural capital*, „Nature” 1997, vol. 387.
- Groot R.S. de, Wilson M.A., Boumans R.M.J., *A typology for the classification, description and valuation of ecosystem functions, goods, and services*, „Ecological Economics” 2002, vol. 41.
- Ekonomia ekosystemów i bioróżnorodności. Raport wstępny*, Komisja Europejska, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg 2008.
- Johansson P., *Valuing environmental damage*, „Oxford Review of Economic Policy” 1990, no. 6 (1).
- Milenijna Syntetyczna Ocena Ekosystemów (Millennium Ecosystem Assessment Synthesis Report), 2005, www.maweb.org.
- Ochrona środowiska 2009*, GUS, Warszawa 2009.
- Ochrona środowiska 2011*, GUS, Warszawa 2011.
- Pearce D., Markandya A., Barbier E.B., *Blueprint for a Green Economy*, London 1989.
- Peszko G., Raczka J., Kisiła O., Cygler M., *Ekonomiczne korzyści dla Polski wynikające z wdrożenia prawa ochrony środowiska Unii Europejskiej*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa, maszynopis.
- Woś A., *Ekonomia odnawialnych zasobów naturalnych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1995.
- Zielińska A., *Gospodarowanie na obszarach przyrodniczo cennych w kontekście zrównoważonego rozwoju w Polsce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Monografie i Opracowania, Wrocław (w druku).

Zielińska A., *Istota obszarów przyrodniczo cennych w naukach prawnych i ekonomicznych*, [w:] T. Borys, B. Fiedor (red.), *Gospodarka a środowisko*, Ekonomia 11, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 140, Wrocław 2010.

Zielińska A., *Potencjalna użyteczność analizy kosztów i korzyści do oceny i wyceny obszarów przyrodniczo cennych*, Ekonomia 5 (17), Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 214, Wrocław 2011.

EVALUATION METHODS OF NATURALLY VALUABLE AREAS

Summary: The assessment of the natural environment components often serves to set environmental losses in money. The evaluation of naturally valuable areas values should be based on reliable methods and valorization techniques of these areas.

There are different methods to conduct a general value of naturally valuable areas. To most often applied, one can include:

- 1) travel cost method,
- 2) preventive expenditure method,
- 3) safe minimum standard method.

The article presents some selected problems concerning evaluation of naturally valuable areas' elements and components.

Keywords: evaluation methods, naturally valuable areas.